

– *Tavaly év végén megjelent legutóbbi kötete, A Kant utca végén, A Vörös István gép vándorévei berlini ciklusából kimaradt versek gyűjteménye. A könyvbemutatón Tóth Krisztina a Vörös-líra jellegzetességeként említette azonnali felismerhetőségét, hogy egy*

4 ÚSZÓHÁRTYA ISTEN LÁBUJJAI KÖZÖTT

Ímélinterjú Vörös Istvánnal.

Készítette: Tornyosi Eszter

Vörös István vers semmi mással nem téveszthető össze. Ezzel különben legtöbb kritikusa is egyetért. Úgy érzem, Tóth Krisztina részéről ez nemcsak egy baráti bók volt, hanem elismerése egy folyamatosan

tapasztalható állandó versjelenlétnek és Vörös István vállaltan következetes versszemléletének, amiben a nagy témák, a végső kérdések, a tétre menő játékok mások számára sokszor kockázatos létkérdések körüljárása egy egész eddigi életműre kiterjedő fejlődésregény epizódjai. Nem tagadva meg a nyelvi kísérletezést és az iróniát az érzelmek bevonása mellett.

Az új kötetben mindez láthatóan folytatódik, nincs maradékérzésem, új versekkel találkozunk, még akkor is, ha korábban már olvashattunk belőlük folyóiratokban. Néhány valóban nagy vers és versunikum köré csoportosuló átgondolt, hangulatban, formában heterogén válogatás. Mintha egy Vörös István breviárium került volna elénk ezúttal, a műfaji megjelölés, a jazz talán erre is utal.

Jól érzem-e ezt és milyen szempontok vezették ebben az ismét nagy időt át-fogó 2005 és 2011 közötti válogatásban? Maradtak-e még versek a Kant utcában?

– 1998 óta, amikor a Yaddo nevű amerikai alkotóházban megtanultam a bármikor írásra való készenlét technikáját, viszonylag sokat írok. Ennek az az előnye, hogy nagyobb koncepciókat végig tudok versben, versek sorozatában vinni. Ilyenek a rövidülő versek a 2000-es évek elején, a *Heidegger, a postahivatalnok*, a berlini majd a lisszaboni füzet versei, az *Apám kakasának* anyaga, a *Saját tao*. Ebben a kötetben a 2005 óta összegyűlt olyan verseimet egyesítettem, melyeknek erős viszonyuk van a formához, vagy azért, mert alkalmaznak valamilyen verstanilag is leírható eszközt, vagy azért mert éppen ilyesminek a kimunkálásra törnek, vagy csak azért, mert a forma adta könnyedség, jazz, ott van bennük.

Ebből az időszakból bőven van még kötetbe nem jutott anyag, ezekből meg is szerkesztettem egy másik könyvet, *Rilke-fraktál* a címe. Önálló kötet lehetne az apám halála körül írt versek anyaga is, esetleg együtt a lisszaboni füzettel. És kész az *Apám kakasának* folytatása, a *Slágergyár*. Mostani két épp formálódó projekt, egy verses meseregény, ami a galaktikus térben és a dínók korában játszódik. Továbbá a *Saját tao*hoz hasonló nagy, szakrális parafrázissorozat.

A Kant utca versei nem is kimaradtak az előző kötetből, nem maradékok, hanem nem is kerülhettek volna bele a könyv másféle jellege miatt. Ha csakugyan van egy hang, ami összetartja a verseimet, az nagyon jó, mert én szándékosan egymástól eltérő kötetekbe szervezem őket. Különben a *Vörös István gép* verseinél újabb darabok alkotják a könyv 2. és 3. ciklusát. Breviárium, igen. Jazz – kicsit igyekszem lazítani azon a szigorúan irodalmi hangon, amit mestereimtől, Rilkrétől, a nyugatosoktól és az újhaldasoktól tanultam.

5

– A bármikor írásra való készenlét konkrétan is érdekel. Úgy hangzik ez, mintha mindenki elsajátíthatná, holott bármennyire varázstalanozott már a versírás és versalkotó kedélyállapotról beszélünk - a jelentős versek száma nem végtelen. Említette korábban is, hogy ez a tanulási folyamat egy elszigetelt, különleges élethelyzetben történt. Ha bármi átemelhető versé, ha ez a képesség mindenre vonatkozhat, akkor hogyan választ a magukat folyamatosan kínáló pillanatok közül vagy itt már arról van szó, hogy mi az, amit nem ír meg, mert nem része a konkrét versélménynek, tervnek?

– Ő, nem sajátíthatja el bárki. Csak az, aki mondjuk ugyanezt végigcsinálta, amit én. Vagy valami hasonlót. Részemről akkor már tizennyolc éve írtam főállásban verset. A főállásban nem azt jelenti, hogy a munkakönyvemben ez szerepelt, hanem, hogy ez volt a legfontosabb, ennek rendeltem alá mindent a gondolataimban. Nem nagy áldozat, mert a létmegértést toltam előtérbe minden mással szemben, ami a lehető legnagyobb luxus. Nem sajátíthatja el mindenki az írást szabadságát, olyan nagyok se tudták ezt elérni, mint Pilinszky. De mért is kellett volna elérnie? Ez nem cél, és nem is feltétlen garancia az eredményre. Épp akkora teher, mint ajándék. Néha nem tud az ember nyugodtan olvasni, mert már megint egy vers jutott az eszébe. Azt persze sose engedem meg magamnak, hogy a verset a pihenés javára elölkjem magamtól. Hogy ne írjam meg. Igaz, korábban is képes voltam nagy lendületekben sok verset megírni, de akkoriban még hosszas hallgatások is gyakran bekövetkeztek. Ilyenek vannak most is. Akkor mi változott? Hogy ha akarok, bármikor vagy szinte bármikor tudok verset írni. És lényegében a nemírást kell külön akarnom. Azt még megteheti az ember. Csak az írást nem szabad erőltetni sosem. Olyan képesség a versírásé, amit használni csak nagyon óvatosan és kételkedve szabad. De egy zenésznek sem tilos élni a hangszertudásával koncertezés közben. Feloldhatatlannak tűnő ellentmondások. Ilyenkor csak a versírás segíthet. Meg persze a versolvasás.

Ezt a könnyű- vagy gyorskezdéséget előnyként kell felfogni, és épp a *bármilyen* megírására használni. Bár a bármikor nem jelent feltétlen bármit is.

Hogy aki bármikor tud írni, az bármit képes megírni. Különben, szerintem csakugyan bármiből lehet verset írni. Legalábbis jó lenne bármiből. Az a poétikai kihívás, hogy olyan témákból, ötletekből írjunk, amelyekből nem szokás, esetleg nem is illik. Egyre fontosabbnak látom, hogy folyamatosan megújítsam, tágítsam a magyar- és a világművészet lehetőségeinek terénümát. (Nyilván ezt bárki megteheti, de nagyon korlátozott ezeknek a bárkiknek a száma.) Újításban a legfőbb mestereim: Weöres Sándor, Paul Celan, Vladimír Holan, Tandori Dezső, Oravecz Imre, Petri György, Zbigniew Herbert, Czesław Miłosz, és persze a kései Pilinszky. Külön esszék tárgya lehetne mindegyikükkel kapcsolatban, hogy miként bővítik a világművészetet, vagy miben újítóak a magyar kánonhoz képest. A magyar versfelfogás szerintem elég szűkös, és egy kicsit ködös, költőies, lila. Juhász Ferenc is megújította a magyar költészetet, de úgy, hogy a gyerekbetegségeit tette idült, felnőttkori traumákká. Az ő útja is fontos. Arra nem akarok menni.

Az irodalom elvárásztalanodása? Nem tudom. Nincs nagy varázsa a társadalomban, de van titkos varázsa. Ezzel nemegyszer találkoztam már. És szeretném is továbbképezni magam ez ügyben, mert ezzel a hatalommal csínján kell bánni, és az ember nem mindig tudja az ilyen irányú hatásokat kiszámítani. Hasonló a helyzet, mint a sikerrel. Azt se lehet előre tudni. De a mágikus, rituális erők esetenként sokkal nagyobbat, veszélyesebbet ütnek. Erről most ne többet.

Hogyan választok verstémát? Ha egy gondolat a fejemben forogni kezd, könnyen rátévedhet arra a gravitációs pályára, mely a verssé válás örvényébe sodorja be. De ez a folyamat ritkábban indul primér élményekből, azok a munka során, mint a képek nyersanyaga lépnek elő, és kerülnek az emlékezésétől eltérő logika szerint a versbe.

Egyre kevésbé érdekelnek a hagyományos verstémák. Bár a pályám elején is volt egy ilyen fogadalmam, hogy csak anya, szerelmes és hazafias verset ne. Hát lett azóta, bár remélem, a kamaszkori ideáljaim sincsenek ezzel megsértve. A politika versbe emelése meg direkt irritált. Most meglehetősen elkerülhetetlen esetemben. Bár a politikai vers, még ha új hangon is szól, nyilvánvalóan nem az esztétikai úttörés fő eszköze.

Már sokat gondolkodtam azon, hogy a jelentős versek száma végtelesen-e, vagy korlátozott? Gyarapodhatnak-e a versek az emberiség szaporodásával arányosan? Hiszen egyre több koponya, szív és lélek áll készen a befogadásukra. Vagy inkább elvesznek a tömegben? Csak meghatározott számú nagy vers lehet, és új csak akkor jöhet létre, ha egy másik meghal? Mint a francia akadémia tagjai vagy a harminchat igaz ember esetében? De hogyan hallhatna meg egy vers? Ha az utolsó ember is elfelejti? Vagy ha nem marad fenn belőle egyetlen példány se? Igaz, a versekre épp emlékezni a legnehezebb. Legtávolabb vannak a léttől a létezők között, és a legtávolabb

a halandóságtól is együttal. Ahogy így fölvezélok a korlátozott létszámú nagy versek világát, meglehetősen valószerűtlennek tűnnek a következményei. Ez afelé löki az embert, fogadja el, a világban korlátlan számban létezhetnek nagy versek. Hogy egy ember hányat tud belőlük befogadni, az persze újabb kérdés.

7

– *Lehetséges, hogy ez az érzés kettős sokunkban a versekkel. Egyfelől van várázsígyény, sőt a helyettem-szól vágya is, bármennyire elavultnak hangzik, múltja miatt ingoványos szerep ez, másrészt viszont a bármikorban élünk mindannyian és éppen a hétköznapiághoz húzó, de nem hétköznapián látó kortárs költészet keresi olvasóit. És jut el kevesekhez és fogadjuk el, hogy ez mindig is így volt. Azt szokták mondani, hogy tíz, tizenöt maradandó verssel elégedett lehet a költő. Ezek lennének a nagy versek. Kötelező óvatosság. Tapasztalat. És hitetlenkedés. Bizalmatlanság egy ritkább, szokatlanabb költői magatartás iránt. (A költő, aki sokat ír.) Tehát mégis létezik egy vállalt mítosz? Kanonizált várázsígyény? Csak persze posztmodern burookban, mesteremberesen, alulfogalmazva? „A költészet nem más, mint a szirének énekének elmesélése”- olvasható Kemény Istvántól ez a mondat A születik vagy csinálják? Mai magyar költők a versírásról most megjelent kötetében. Hozzáteve, hogy a legnagyobbak is csak halk visszhangját bírják továbbadni a sziréndalnak, de elég szent ügy ez akkor is. Felidézte bennem ez egyik versének, A Vörös István gép bemutatkozik zárómondatát. „...hogy hallgathassa a szirének énekét.” Az előbb idézett verselméleti könyvben fogalmazott úgy, hogy „a verset semmiképpen sem csinálhatom, vagyis aki csinálja bennem, az nem egészen azonos a személyem énem által befogadott részével”. Meg tud nevezni konkrétumokat is, amiben ön szerint a magyar versfelfogás szélesíthető vagy amiben úgy érzi az ön útjai is vezettek, vezetnek? Megfogalmazható ez elméletben?*

Új Forrás 2012/5 – Úszóhátya Isten lábujjai között
Ímélinterjú Vörös Istvánnal. Készítette: Torryosi Eszter

– Nem is tudom, hogy a versről való gondolkodás elmélet-e. Vagy még tovább: Nem is tudom, hogy a gondolkodás elmélet-e? Illetve egész biztos, hogy gyakorlat. A gondolkodás, ha elég magas színvonalon műveljük, gyakorlat, a filozófia gyakorlata és gyakorlása. A versről való gondolkodás se a vers elmélete, hanem a vers kísérőjelensége, következménye, oka és értelme. A magyar versfogalom szerintem bővítendő intellektuális irányba. Az ilyen jellegű kísérleteket szokás másodlagosnak tartani. Ez azon a tévedésen alapul, hogy akár a legnaivabb művészet is, mint amilyen például Goethéé vagy Petőfié, egy pillanatig is meglehet tudatosság nélkül. Hogy az a naivitás, ami tükröződik bennük, az a tisztaság, nem tudatos alkotó munka, stilizálás eredménye.

A magyar nagyvers fogalma is meglehetősen szűkös. Se a túl hosszú, se a túl rövid vers nem fér bele. Amihez túl sok memória vagy túl nagy fantázia

kéne az olvasó részéről. Nem tud mit kezdeni a könyvművel az átlagos magyar olvasó. Van még olvasó? Ha van, az persze már nem is átlagos dolog tőle. Nem lenni átlagos. Van versolvasó, és ha van, nem érdemli meg, hogy kioktassam. Csak fel kell mutatni a verset, a hagyományosan újítót vagy újítóan hagyományost, és hagyni, hogy az megváltoztassa az olvasó életét vagy legalább a versről való felfogását.

De ha már a nagyvers kérdésénél, és ennél a lusta intellektuális közhelynél vagyunk, hogy egy költőnek legjobb esetben is egy tucat jelentős verse van! Meglehet az is, hogy ennél többet nem képes az irodalmi emlékezet befogadni. Bár szerintem Petőfi, Arany, Ady, József Attila esetében biztos többről beszélhetünk. József Attilának szinte a fél életműve szellemi közkinccs, és ott van mindannyiunk fejében valamilyen formában. Vannak olyan költők, akiknek sokkal több nagy versük, remekművük, fontos versük van tizenkettőnél. Rilke, Celan, Holan, Weöres Sándor, Mandelstam, Ahmatova, Wallace Stevens, így hirtelenjében. Más a nagy vers, más a remekmű, más a megkerülhetetlen vers és megint egész más a kollektív emlékezetbe bekerült vers. Különbösen is, képzeljük el, hogy valakitől csak egy tucat vers maradna fenn! Nem lenne az kevés? Nem hiányozna a többi? Az életműből semmi se látszana. Ezek a kiemelt versek is légszomjban szenvednének, nem lennének érthetőek, főként érezhetőek. Aki szeret verset olvasni, az tud kötetet is elejétől a végéig, érti, hogy micsoda élvezet egy szerző világmegélésnek intenzitásába belemerülni. Ez több, mint az idézhető darabok kimazsolázása.

Ami a magyar költészetből hiányzik, hogy a versek világosak, átláthatóak, csakugyan érthetőek legyenek. A magyar versnyelv egy kicsit opálos. Mondjuk Arany, Nemes Nagy Ágnes vagy Petri nyelve nem az. Szeretem, ha egy szépen kibontott gondolati ötlet adja a versben megvalósuló képek és indulatmenetek hátterét és magját. Erre a szikár gondolatiságra azért is szükség van, mert épp az teszi lehetővé, hogy a metafizikai tartományokat elérje a vers. Ami szintén illetlenségnek számít a magyar költészetben, még akkor is, ha Babits és József Attila bizonyos szövegei, WS, na és persze Pilinszky a legotthonosabban mozognak ott. A házigazda pedig Füst Milán.

Bocsánat a sok névért, korántsem a teljesség igényére törok. Azért írom le szívesen mégis a költők nevét, mert azok a nevek varázsigék. Kevés szó van annyi metafizikai, valóság fölötti, mögötti tartalommal telítve, mint épp a jelentős költők neve. Utal a személyre, az életműre, magába foglalja és kivetíti. A nevek nagyon fontosak. Kár, hogy csak főnév lehet az ember neve. Micsoda költő lehetne például: Szépen Ír, vagy Ezer És. Az ő verseik épp annyira meghódítandók és kitalálандók, mint a bálnák által állítólag tényleg énekelt eposzok, vagy a minden rendű és rangú marslakó szövegei. Ezt jelenti a szirének éneke. Mindezt.

– „A vers marslakó, nem/ érti senki a nyelvét.” – egészíthetem ki egy saját verséből idézve, ami legutóbb a Facebookon bukkant fel éppen és kínálkozna a kérdés, mitől jó egy vers, mitől közepes vagy rossz egy vers – de ezeket „megválaszolta” már – a legautentikusabb formában: versekben. Emlékezetesen, és szinte előző gondolatai mellékleteként is olvashatóan. Sőt, a 9
Mitől vers egy vers? végén így fogalmaz: „A vers attól vers, / ha valami ellenszenveset / vagyunk kénytelenek / megszeretni benne. // Ezért olvasnak olyan kevesen verset. / De az imák is versek, vigyázz!”

Költészetében rendszeresek a parafrázisok, folyamatos a párbeszéd is a költőkkel, legutóbbi kötetében Nagy László, Radnóti, Ady Endre verseit fogalmazza újra és át. Lassan komoly gyűjteménnyé gyarapodnak Miatyánk-versei. A zoltárok szintén a szakrális parafrázisok sorát bővítik. Miért tartja ezt kiemelten fontosnak? Ez is része az emlegetett megfejtésre, az állandó újraolvasásra való készségnek? Kihívás? Mindig többet és mást tud adni a meglévőből kibontakozó új?

– Minden vers az előzőekből, valamennyi korábbi vershez képest bontja ki a maga újdonságát. Egy új szonett az előző szonetteket folytatja és vitázik velük, egy új haza-vers az előzőekkel vitázik ugyanígy. Ha hazafias vagy hazagyalázó szonettet ír valaki, akkor máris kétfelől folytat dolgokat és kétféle vitatkozik. Persze az én átírataimban fölismerhető az eredeti, így az olvasó nemcsak a verset olvashatja, hanem egy vitát is lát. Vitát, de nem veszekedést. Továbbgondolást, ellenpontok kitételét és ismétlőjeleket. A kiválasztott vers egyszeri formájának verstani vagy retorikai értelemben való formává avatását. Azt, amikor szabállyá tesszük az egyszerűt.

Írás közben mindig a közöset gyarapítja az ember, és abban garázdálkodik. Néha veszekszem is a versben, ilyen A Vörös István gép vándoréveiben az: *Elég! Vissza a filozófia elejére* hosszúcímű vers. De az ennyire erős indulat ritka versben. Petőfinél, Adynál nem. Nálam persze ironikus a harag használata. Nem gondolom komolyan. Nem azt, amit írok, hanem a hangerőt.

A *Kant utca* végénben további parafrázisok is vannak: Zelk, Dsida, József Attila, Weöres, Kosztolányi, Szophoklész, Goethe, Babits, Illyés, Batsányi. Megint egy varázsige. És akkor nem beszélünk a megidézetek tágabb köréről, Pilinszkyról, Madelstamról, Paszternakról és a haiku révén a japán költészetéről, a Miatyánk-átírat révén nem is tudom miről. Akár az egész költészetéről. Weöres egy Hamvas Bélához írott levelében égi körökhöz kapcsolva tizenkilenc tartományba osztja a költőket, legalulra a dilettánst téve, legfelülre meg a legnagyobb metafizikus költőket, és még ő fölülük is pár kivételes szöveget, legtetejére a Miatyánkot. Ha tetszik, ez a parafrázis (*A magázás művészete*) az egész költészet parafrázisa, vagy annak szakrális tartalmáé.

Valóban külön antológiát tesznek ki a Miatyánk-átirataim. A *Vörös István gép*-ben is van ilyen. Nagyon szeretem ezt a szöveget (mármint a Miatyánkot, annak is a régi fordítását). Mikor Weöresnél ezt a kijelentést olvastam róla, megdöbbentem. A Miatyánk minden soráról azt mondja: minden

10 benne van. Magam is ezt gondoltam, talán annyi megszorítással, hogy az egészlől. De, részben az egész, mindketten ugyanazt mondjuk.

Nem tudható, mitől jó egy vers, a probléma csak körüljárható. Illetve pontosan tudom, de nehéz elmondani. Csinálni kell. Erre a kritikus olvasó azt vetheti ellen: ha mégis tudni lehet a jó vers titkát, miként van az, hogy nem mindegyik sikerül egyformán. Hogy nem mindegyik sikerül egyformán jól. De egy következő pillanatban még ugyanaz a vers se sikerülhetne ugyanolyan jól (vagy rosszul). Megválaszolatlan kérdések: Mitől nagy egy vers? Mitől fontos egy vers? Mitől számít egy vers? Az a forma, amikor erre a kérdéscsoportra válaszoltam négy versben, nem bírta volna el, ha tovább feszítem. A lényeg mindig kimarad, aztán elemezhetjük kimaradásának módját, hogy abból okoskodjunk ki valamit. Ezen a viszonylag sokat írás sem ronthat, és nem is javíthat. Lehet, hogy nincs is lényeg. Csak kerülőutak vannak felé.

– Ehhez hasonló közös gondolkodásra hívja tanítványait is hétről hétre a verszemináriumokon, kreatív íráson. Mielőtt erről beszélnék, hadd kérdezzem a prózaíró Vörös Istvánt is (ha van értelme egy ilyen külön címkének). Tavaly már olvashattuk A keresztelés özönvízzel című befejezhetetlen krimijét. Annyiban köthető ezt a téli Lettre-ben közölt regényrészletéhez, hogy a Túlvilági matematika – Kirándulás a legvidámabb barakkból egy másikba című írás is korábbi szöveg, amit most folytatni készül. Itt azonban egy megsemmisültnek hitt kéziratról van szó, amit párhuzamos magyarázatokkal egészít ki. Mesélne ennek a háttéréről többet? Nagyon személyes hangú lábjegyzetek ezek... Az egyikből különösen megmaradt ez a mondat: „Engem első perctől kezdve nem az ember érdekel igazán, hanem a viszonyok valakik vagy valamik között. Között. Az úszóhártya Isten lábujjai között.”

Persze ez a kiragadott (és úgy érzem jellegzetes) idézet általánosabb térbe vezet tovább és vissza. Ezúttal saját (prózai) szöveggel történik az újratalálkozás. Nem átirat, de széljegyzetelés a jelenből.

– Az a regény, ha elkészülök vele, gondolati főművem lehet, talán még a Heidegger, a postahivatalnokot és a Vörös István gépet is megelőzve. A rendszerváltás körüli szellemi változásokat szeretném tisztázni, meg persze a saját világlátásomat és annak módosulásait. Nagyjából a humanizmus, és a humanista világlátás korának végét. Ez csak a rendszerváltás utáni, sokáig a történelem vége utáinak hitt tendenciákkal veszi kezdetét, de a magam művészetszményében első perctől kezdve nem pusztán az ember állt a középpontban, hanem a szokatlan viszonylatok keresése, az élet emberen túli

összefüggései, és a lét evilágon túli csatornáit. Ez a szellemi érés vagy visszafejlődés nem Magyarországra jellemző, nemcsak rá, hanem az egész világban is történik. A globalizáció ideológiája poszthumanista. Hogyan fejlődik ki mindez? Mikor az 1996-ban Prágában írt regényem, a *Keresztelés özönvízzel* tavaly végre megjelent, ráébredtem, hogy talán az 1988-ban szintén Prágában írt regényemmel is lenne mit kezdeni. Csakhogy sajnos megsemmisítettem a kéziratot. Szerencsére Kemény Istvánnak sikerült előadnia az archívumból azt a példányt, amit neki adtam. Az egy esszé-regény volt, Tarkovszkij életművéhez kapcsolódva, egy angyal földre látogatásának balladája. Most ehhez a nagyon emelt szöveghez száraz, civil, de többszintes lábjegyzeteket fűzök, és így talán tényleg sikerül valami fontosat megragadni gondolati és regénypoétikai értelemben is.

Hogy a próza és versíró elkülönül-e? Nem hiszem. Nálam állandó átjárás van vers és próza, műfordítás és tanulmány között. Tudatosan is igyekszem néha egy-egy szállal összehúzni a széttartó utakat, törekvéseket. Máskor meg pillanatnyi inspirációnak engedve valami egész másba, eddig nem csináltba fogok, ami sehogy se illik semmilyen korábbi képbe. Előre-hátra mozgások jellemzik mindenkinek a pályáját, mint az égen a Jupiter vagy a Szaturnusz útját. De az egész mégis egyetlen rendszert alkot, amit a Vörös István gép mozgat. A működése engem is érdekel. (Máskor meg teljesen hidegen hagy.) És ebbe az egészbe nagyon is beletartozik a tanítás. Imádom csinálni. Néha szinte szemmel látható, ahogy a diákokból fölszabadul az éveken át lenyomott, velük született tehetség. Itt a munka során aztán végleg nem választjuk külön a verset és a prózát. Az csak technikai kérdés. De a mi kreatív írásunk nem a technika felől közelíti meg az írás művészetét. A technikát megszüli a kimondás kényszere, ha az csakugyan elementáris erejű. Persze ez a folyamat maga a művészet, ám az nem prózaírói szabályok elsajátításával érhető el. Ilyen szabályok lényegében nincsenek is. Verstani szabályok vannak, de vers-írásiai megintcsak nemigen. Mi, vagy én legalábbis, ezt a nemigent tanítjuk. Kényes művelet.

– Ahogyan, gondolom, a jelenkori kortárs irodalom bemutatása is. Bár nyilván felszabadítóan szubjektív is egyszerre. Alkalmam volt megnézni egyik előadás-sorozata tervezett tematikáját a kortárs magyar próza tárgyában. Miközben szükséges és kihagyhatatlan szerzők, könyvek kerülnek elő, ismeretlenebb életműveket is felajánl a diákoknak. Sőt, a szórakoztató irodalom és a siker körülménye kapcsán olvasmánylistára vette a Harry Potter könyveket, amiket lehet, hogy nem tesszük egy polcra Mészölyvel, Ottlikkal, Bodor Ádámmal, de tagadhatatlanul széles értelemben véve közös olvasmányélménye szinte a legtöbb mai huszonevesnek és persze a felnőtteknek is. Értékeit, titkát végiggondolni érdemes,

elfogulatlanul vagy éppen elfogultan. Azt látom, Vörös István óráin simán megfér egymással Bergman és Rowling, Joyce és a legújabb Woody Allen-film.

– Rowling persze nem a kortárs magyar irodalmat bemutató óra témája. Nem mintha arra az órára nem terveztem volna be meglepetéseket. Oda nem tartozónak látszó témákat. Egyetlen szálra felfűzhető minden, ha elég alaposan végiggondoljuk akármelyik jól fölített kérdésünket. Az irodalomról való beszéd első számú követelménye a teljes őszinteség. Bármiről lehessen beszélni, ha az irodalomról gondolkodunk, mert az irodalom éppen a bármiről való beszéd, a bármiről való egyenes, radikális, következetes beszéd. Az élet és a művészet jelenségeinek elfogulatlan vizsgálata. Egyébként a nyugat-európai és az amerikai egyetemeken is számos jelentős filozófus és irodalmár nevezhető potterológusnak. Én ugyan nem vagyok az a szó szoros értelmében, de nagyon élvezem, ha az irodalomról való gondolkodás kilép a megszokott kereteiből. Tervezett tanulmánykötetem címe: *Mi az ironikus tudomány?* Husbavágóan érdekes kérdés, hogy mért vált unalmassá a szaktudomány. Mért unalmas, ami komoly? Miközben a komolyságot nem találok rossznak, és nem nevezem a komoly zenét szomorú zenének, ahogy sok vicces ember teszi, hiszen a könnyűt se mondom vidámnak. Viszont nagyon érdekel a vidám tudomány.

Egyébként az olvasmánylista évről évre változik, és sosem tör a teljességre. Legalábbis lexikális értelemben. Egyetlen versen át is meg lehet érteni az egész irodalmat. Egyetlen versen át a többi verset, a versek segítségével a próza lényegét, lírai centrumát. A versen megértett prózán keresztül a művészetet. A művészetten át Istent, vagyis a világot, tehát talán önmagunkat. Krisna azt magyarázza Ardzsunának, hogy mindegy, a csata a valóságban vagy a szívében zajlik le. Nincs említésre méltó különbség, jelenti ki. Dumbledore Potternek mondja, amikor megöletése után a túlvilágon jár, hogy ez természetesen az ő fejében játszódott, de az nem jelent semmit. Nem a semmit jelenti, hogy pontosabb legyenek.

A világ megismerésének egyenes útja az irodalmon belülré kanyarodik. Aki oda nem meri követni ezt az utat, nem fog tudni semmit. Na, nem mintha illendő dolog lenne az irodalomnak a megismerésben betöltött szerepéről beszélni. Magam részéről nem hiszek az öncélú művészetben. De a művészet nélküli célokban sem.